

עלון שבועי נחלת שדה

חידושי תורה בדרך הדרוש והאגדה על פרשת השבוע

מאת מחבר סדרת הספרים "נחלת שדה" על התורה והמועדים

ערש"ק פרשת ויקהל פקודי תשע"ג שנה ב' גליון 83
לתגובות/הערות/דרשות והרצאות ניתן לפנות לטלפון – 050-4145482,
ניתן לקבל את העלון במייל chagitben@neto.net.il

הנושא: משכן מציל משכחה

ואכן בדעה זו הולך הרמב"ן (הרמב"ן מביע את דעתו זו בכמה מקומות שמות כ"ה, ב. ל"ה, א. ויקרא ח', א') כי סדר הפרשיות הוא כסדר המאורעות, כפשטות המקראות. וכן פירש גם האבן-עזרא (בפירושו הקצר לשמות ל"ג, י"ז).

ונראה לאחד בין השיטות ולומר, כי "אלו ואלו דברי אלהים חיים" (עירובין י: גיטין ו:). וזאת על פי מה שכתב בספה"ק חקל יצחק (פרשת תרומה), שכלי המשכן רומזים לשם הוי"ה, ואילו המשכן עצמו רומז לשם "אלהים". וכפי דבריו הקדושים: ויש לומר, דהנה בתוך המשכן היו ארבעה כלים הרומזים לארבע אותיות הוי"ה, הארון עם הכפורת רומז לי' משמא קדישא, מזבח הקטורת רומז לה' משמא קדישא, המנורה רומזת לו' משמא קדישא, ואילו השולחן רומז לה' אחרונה משמא קדישא. ואילו המשכן ... האדנים והקרשים, היריעות תכלת ... והיריעות עיזים והמכסה הם כנגד חמש אותיות "אלהים".

ומסביר החקל יצחק: וכל זה כדי להמתיק את מידת הדיון לרחמים, שכן ידוע ששם הוי"ה הוא שם הרחמים, ושם אלהים הוא שם הדיון, על כן, ארבעת הכלים הרומזים לשם הוי"ה – שם הרחמים, נמצאים בתוך המשכן הרומז לשם אלהים – שם הדיון, וממתיקים את מידת הדיון והופכים אותה לרחמים.

ויש לומר לפי דבריו, כלי המשכן שנמצאים בתוך המשכן עצמו, מסמלים את אור החסד שיורד לעולם, הן על ידי הארון בו היו מנוחות לוחות הברית שהיה הצינור להורדת שפע התורה לעולם, כמו שנאמר "כי מציון תצא תורה". כמו כן המזבח כדברי הגמרא בכתובות (י:): "מזבח מזיח ומזיח".

פרשת ויקהל עוסקת בענייני המשכן, ובאה לאחר חטא עגל, כפי שלמדנו בפרשה הקודמת פרשת כי תשא. אלא שגם הפרשיות הקודמות לחטא העגל, פרשיות תרומה ותצוה, עוסקות בבניית המשכן, ממילא השאלה המרכזית בחז"ל ובמפרשים היא על אודות זמן הציווי של בניית המשכן, האם קדם הציווי לחטא העגל, או שהציווי בא אחר חטא העגל.

באופן מפורש מתייחס לכך המדרש תנחומא (פרשת תרומה סימן ח'): 'ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם'. אימתי נאמרה למשה פרשה זו של משכן? ביום הכפורים עצמו. אף על פי שפרשת המשכן קודמת למעשה העגל, א"ר יהודה בר' שלום: אין מוקדם ומאוחר בתורה שנאמר 'נעו מעגלותיה לא תדע' (משלי ה', ו), מטולטלות הן שביליה של תורה ופרשותיה, הוי: ביום הכפורים נאמר למשה 'ועשו לי מקדש', מניין? שכן עלה משה בששה בסיון ועשה ארבעים יום וארבעים לילה, ועוד עשה ארבעים ועוד עשה ארבעים, הרי מאה ועשרים, ואתה מוצא שביום הכפורים נתכפר להם, ובו ביום אמר לו הקדוש ב"ה 'ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם', כדי שידעו כל האומות שנתכפר להם מעשה העגל, ולכך נקרא 'משכן העדות' (פקודי ל"ח, כא), שהוא עדות לכל באי העולם שהקב"ה שוכן במקדשכם. ע"כ. ורש"י בפרשת כי תשא, פרק ל"א פס' י"ח מצטט את דברי המדרש הללו וכך היא דעתו.

אולם כנגד זה מובא במדרש (במדב"ר יב, ו): תנאי עשה הקב"ה עם ישראל עד שהם במצרים, שאינו מוציאם משם עד שיעשו לו משכן וישרה שכינתו ביניהם. ע"כ. זאת אומרת, שעוד במצרים אמר הקב"ה לבני ישראל שהתנאי שהם יוצאים ממצרים הוא שיעשו לו משכן.

וכן השולחן היה מוריד את הברכה למזון של האדם, כמו שמאריך בזה בספר החינוך (מצוה צ"ז). כמו כן המנורה היתה מקור החכמה, כמו שהגמרא בב"ב (כה:): אומרת, הרוצה להחכים ידרים, כי מנורה בדרום. כמו כן מזבח הקטורת מוריד את העושר לעולם, כמו שאומרת הגמרא ביומא (כו:): הפייס השלישי חדשים לקטרת באו והפיסו... תנא מעולם לא שנה אדם בה, מאי טעמא, א"ר חנינא מפני שמעשרת. ובאבות דרבי נתן (פ"ד מ"ד) מאריך, כל זמן שעבודת בית המקדש קיימת, העולם מתברך על יושביו, וגשמים יורדו בזמנו. יעו"ש באריכות.

נמצא, כי ארבעת הכלים הנזכרים משמשים צינורות להורדת השפע הגשמי והרוחני לברואים, אולם מחמת שאין למקבלים כלי קיבול ראויים, הם מוכרחים שיהיה איזה מסד, אשר יצמצם ויגביל את השפע כדי שיוכלו לקבל ולהכיל אותו, ולזה משמש המשכן עצמו שהוא בחינת שם אלהים.

לפי זה יש לומר, כי באמת ציווי המשכן היה כבר בעת בריאת העולם, כי הוא מקור הורדת שפע החסד לעולם, אך המשכן עצמו עם כל כיווי הרומז לשם אלהים, ומשמש לצמצום השפע, דבר זה נשתנה לאחר חטא העגל, כי עם ישראל מחמת החטא אינם יכולים להכיל ריבוי של שפע, והוצרכו לכיווי המשכן, כדי שיצמצמו את השפע.

זהו הטעם מה שמצינו שבפרשת כי תשא בשונה משאר פרשיות התורה, אין סדר העולים לתורה שוה, שכן המשנה במסכת גיטין (נט.) אומרת, שתיקנו שסדר העולים לתורה יהיה כהן לוי ואחר כך ישראל, משום "דרכי שלום". ובדרך כלל סדר החלוקה בין שבעת העולים הוא שוה, כל אחד מקבל אחד חלקי שבע, אלם שונה הדבר בפרשת כי תשא, שבו הלוי מקבל עליה ארוכה מאוד של למעלה מארבעים פסוקים, וזאת משום שרוצים שמעשה חטא העגל יהיה בעליית לוי, ובפשטות כי שבת לוי לא נכשלו בחטא העגל. אולם יש לומר סיבה נוספת, כי הלוי מסמל את הורדת השפע לעולם, לכן בני הישיבות משולים לשבת לוי כמבואר ברמב"ם (בסוף הלכות שמיטה ויובל). והשם לוי מסמל את הורדת השפע לעולם, כי האות ל' שהיא אות ארוכה דומה היא לצינור המוריד שפע מלמעלה למטה, האות ו' היא כבר קטנה יותר, ומסמלת על פחות שפע, והאות י' שהיא עוד יותר קטנה מסמלת על שפע מופחת, להורות, כי הלוי הוא הצדיק שמוריד את השפע לעולם ונותן לכל אחד לפי כלי

הקיבול שהכין לעצמו. יש צדיקים המקבלים שפע רב כנגד האות ל', יש בינוניים המקבלים כמות בינונית של שפע כנגד האות ו', ויש רשעים שמעט מאוד שפע מקבלים, כנגד האות י'.

ובעליית לוי קוראים על חטא העגל, כדי להורות כי אחר חטא העגל נעשה השפע שונה ולא כל ישראל שוים, ויש להסמיק לזה את דברי הזוה"ק בפרשת תרומה (דף קמג:): שכותב, שלוי הוא בחינת דין, כלומר, הוא משמש ל"מסנת" – לתת שפע במידה ובמשקל כפי מה שהאדם יכול להכיל ולקבל. וכמו כן יש צורך במשכן המשמש כמסך מצמצם להורדת השפע.

והנה, בספה"ק אורח לחיים (פרשת וירא) כתב: והנה שמעתי בשם הרב הקדוש בוצינא קדישא מוה' דוב בער זללה"ה כשבא אדם שאינו הגון אל הצדיק בעבודתו כל היום או בשעת תפילה ולימוד, ומתיירא שלא יפסיק אותו מדביקות השי"ת, אז יחשוב שם של כוז"ו, שהוא אותיות שניות שאחרי הוי"ה, ואז לא יבלבל אותו, ופירושו של זה השם כ"ו מספר כ"ו הוא הוי"ה, זו, כלומר אף בכאן הוא שם הוי"ה, "כי מלא כל הארץ כבודו" (ישעיה ו', ג'). עכ"ד, ודברי פי חכם חן. ע"כ. ועוד מצינו בספה"ק זרע קודש (פרשת ויקהל) כתב: כי האותיות הנ"ל [כוז"ו] שאחרי הוי"ה גימטריא ל"ט, ונגד זה היו הל"ט מלאכות במשכן וכו'. ע"כ.

ויש לומר, כי אחר חטא העגל היה צורך בל"ט מלאכות המשכן שהם כנגד שם קדוש כוז"ו, כדי להכחיש את מעשה העגל אשר עניינו כפירה בה', ולהורות, שמלוא כל הארץ כבודו.

ועל פי דבריו יש לומר, שלכן שם קדוש כוז"ו, כמו שכתב הרמ"א (נ"ד סימן רפ"ח סעיף ט"ז): עוד נוהגין לכתוב מבחוץ: כוז"ו במוכס"ז כוז"ו נגד ה' אלהינו ה'. ע"כ. מרן ז"ל השמיט זאת וכפי שהוא מבאר בבית יוסף: מפני שעכשיו לא נהגו לכתוב כן. אולם כתב הגר"ע יוסף שליט"א בשו"ת יבי"א (ח"ח סימן כ"ח): שמ"מ אותם סופרים ספרדים שכותבים כן, אין למחות בידם, מפני שגם לדעת מרן ז"ל אין איסור בדבר, שלא מצאה הקפידה מנוח אלא על אותם שהיו כותבים שמות מלאכים או שמות קודש מבפנים אבל אם כותבו מבחוץ, וגם שאינו שם של שרף או מלאך וכיוצא, אין חשש בדבר. יעו"ש.

יש לומר, שמזכירים שם זה, כיון שכל עוד האדם נמצא בביתו, בקלות יכול לשמור על רצון ה', אולם כאשר יוצא מביתו "כי תצא – למלחמה" מיד מתחילים הנסיונות, לכן מראים לו את השם הקדוש: כוז"ו, המעורר שמלוא כל ארץ כבודו, וגם בחוץ הקב"ה נמצא ורואה את מעשיו, ולכן שיתנהג בהתאם וישמור על עצמו.

לפי דרך זו שהמשכן בא לכפר על חטא העגל ולשמש לתיקון הפגם שנעשה על חטא העגל, נלמד דבר חשוב בענין לימוד התורה.

חטא העגל הביא לידי שכחת התורה, וכמו שמביאה הגמרא בעירובין (דף נד.): מאי דכתיב "חרות על הלוחות"? אלמלי לא נשתברו לוחות הראשונות, לא נשתכחה תורה מישראל. כלומר, הפסוק אומר "מכתב אלהים חרות על הלוחות" והיתה התורה חקוקה על לבם של עם ישראל. אולם מחמת החטא ירדה שכחה לעולם, ויש קושי גדול מאוד לזכור את לימודו.

וכן מצאתי שכתב החתם סופר בספרו תורת משה (שופטים פרק י"ז, פסוק ח') לפרש את דברי הגמרא (שבת יד): "והיה קשה אותו יום" – במחלוקת בית הלל ובית שמאי בשמונה עשר דבר, "כיום שנעשה בו העגל", וכוונת הדבר שע"י שברי הלוחות שבא על ידי מעשה העגל באה השכחה לעולם, וכן על ידי שנפל מחלוקת בין ב"ה וב"ש בבהמ"ד גברה ג"כ השכחה. עכ"ד.

יש להסמיך את הדברים למה שכתב בספה"ק ראשית חכמה (שער הענוה, פרק שני) אחר שמדבר על גנות הכעס וז"ל: ולכן כיון שמשרה בתוכו אל זר שהוא ע"א באופן שמטמא גופו ונפשו דין הוא שישכח תלמודו, שהשכחה היא הקליפה, כאמרו (וישב מ', כ"ד) "ולא זכר שר המשקים את יוסף וישכחהו". ע"כ. נמצא, כי השכחה היא קליפה טמאה, לכן על ידי חטא עגל, נכנסה בהם טומאה, היא הקליפה של השכחה.

שכן אמרו (מגילה ו'): "לאוקמי גירסא – סיעתא דשמיא", היינו שלא ישכח מה שלמד, וכמו שאמרו (ברכות לב): "מתוך שחסידיהם היו, תורתן משתמרת". הרי שהזכירה תלויה בברכה מן השמים, ורק לצדיקים הקב"ה נותן ברכה.

אולם מאידך, אם המשכן מהווה תיקון לחטא העגל, בודאי משמש הוא כדרך לסילוק אותה קליפה טמאה של שכחה ולהביא לידי זכירה.

וכגון: המשכן רומז לבית הכנסת שכן בית הכנסת הוא מקדש מעט (מגילה כט.), לכן אומר הירושלמי (ברכות תחילת פרק ה') ונפסק בשו"ע (וי"ד סי' רמ"ו סעי' כ"ב): ברית כרותה שכל הלומד בבית הכנסת לא במהרה הוא משכח. וזאת משום, שבכניסתו אל בית הכנסת, זוכה לבחינת משכן המהווה תיקון לחטא העגל ומסלק השכחה ממנו.

רבי אברהם פאלאג'י בספרו אברהם את ידו (ח"א דף קכ"א ע"א) מביא בשם ספר בית היין סגולה להיות זכרן לנשק קורות בית הכנסת, ויעמוד בפתח בדמעה ויאמר: "ברוך כבוד ה' ממקומו". ולפי דברינו הדברים מדוקדקים, כי בית הכנסת הוא מקום המשכן המכפר על חטא העגל ומביא לזכירה.

והוא מוסיף שם ואומר בשם ספר בית היין, שהכתנים על ידי אכילת קדשים היו זוכרים, ובדרך רמז, "לזכרי כהונה בכל מאכל", שעל ידי המאכל היו באים לידי זכירה. ולפי מה שנתבאר כי החטא העגל הביא לשכחת התורה, ממילא שבט לוי – הכהנים שלא נכשלו בחטא העגל, לא צריכה להיות בהם השכחה.

כמו כן מובא במדרש (שיר השירים רבה א, ד) על הפסוק "ישקני מנשיקות פיהו": בשעה ששמעו ישראל "אנכי ה' אלהיך" נתקע תלמוד תורה בלבם, והיו למדים ולא היו משכחין, באו אצל משה ואמרו: משה רבינו תעשה את פרוזביון (-מליץ) שליח בינותינו שנאמר "דבר אתה עמנו ונשמעה ועתה למה נמות?". ומה הנייה יש באבדה שלנו? חזרו להיות למדים ושוכחים. אמרו: מה משה בשר ודם עובר, אף תלמודו עובר. מיד חזרו להם אל משה אמרו לו: משה רבינו לוואי יגלה לנו פעם שניה, לוואי ישקני מנשיקות פיהו, לוואי יתקע תלמוד תורה בלבנו כמות שהיה. אמר להם: אין זו עכשיו אבל לעתיד לבא הוא, שנאמר (ירמיה ל"א, ל"ב) "ונתתי את תורתי בקרבם ועל לבם אכתבנה".

ולדרכינו יש לומר, כי לעתיד לבוא שיתוקן חטא העגל, הרי שנסתלקה סיבת השכחה ולכן יזכרו את כל לימודם.

לימוד נוסף הנלמד מן המשכן הוא "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם" לי דורש רש"י בפרשת תרומה, לשמי. כלומר, בניית המשכן היתה צריכה להיעשות לשם שמים, ואף זה בא ללמד אותנו, על הלומד תורה שצריך לשמה ורק אז יזכור את התורה.

והמקור לדבר, הוא בדברי הגמרא ביומא (ב): רבי יוחנן רמי: כתיב זר וקריןן זר, זכה – נעשית לו זר, לא זכה – זרה הימנו. ופירש רש"י: זרה, משתכחת ממנו. ע"כ. שאינו לומד לשם שמים, אין לו סיעתא דשמיא ושוכח את לימודו.

לכן רבי מאיר שהיה לומד לשמה, כדברי הגמרא במסכת חגיגה (טו): שרבה בר שילא פגש את אליהו הנביא ושאל אותו: מאי קא עביד הקב"ה? א"ל: אומר חידושי תורה מפומייהו דכולהו רבנן (משם החכמים), ומפומיה דרבי מאיר לא קאמר. א"ל (רבה לאליהו) אמאי? (ענה לו אליהו) משום שרבי מאיר למד את תורתו מאלישע בן אבויה שנקרא אחר. א"ל (רבה לאליהו): אמאי, רבי מאיר רמון מצא תוכו אכל קליפתו זרק (כלומר, ר"מ ידע מה ללמוד מאלישע ומה לא ללמוד)? א"ל (אליהו): השתא קאמר מאיר בני אומר (עתה אומר הקב"ה גם משמו של ר"מ ובלשון חיבה).

ויש לפרש מהו "רימון מצא תוכו אכל קליפתו זרק", שכן קליפת הרימון מסמלת על גאווה, שכן יש לרימון כתר על ראשו, ומסמל את לומדי התורה בשביל כבוד גאווה. ואכן רבי מאיר מצא כן אצל רבו אלישע בן אבויה שלמד לשם גאווה, כמו שמביאים תוס' במסכת חגיגה (טו). על אבויה אביו של אלישע אחר, שהיה מגדולי ירושלים וביום שבא למהולי קרא לכל גדולי ירושלים והושיבן בבית אחד ולרבי אליעזר ולרבי יהושע במקום אחר מן דאכלין ושתין שרין מטפחין ומרקדים אמרי עד דאלין עסקין בדידהו נעסוק בדין ישבו ונתעסקו בדברי תורה ירדה אש מן השמים והקיפה אותן אמר לון אבויה אבא גברין מה באתם לשרוף ביתי? אמרו לו: ח"ו אלא יושבין היינו וחוזרין דברי תורה מתורה לנביאים ומנביאים לכתובים והיו הדברים שמחים כנתינתן מסיני, לא באש נתנו?! אמר: הואיל וכך כוחה של תורה, אם יתקיים הבן הזה לתורה אני מפרישו, ולפי שלא היתה כוונתו לשמים לפיכך לא נתקיימו בו. ע"כ.

הרי שאלישע בן אבויה, למד שלא לשם שמים. ולכן רבי מאיר קליפתו זרק, הוא לא נגרר אחר אלישע ללמוד שלא לשם שמים, אלא תוכו אכל, למד רק לשם שמים. ולכן זכה לזיכרון. כמו שמצינו במגילה (יה), במעלתו של רבי מאיר שהותר לו לכתוב את המגילה שלא מתוך הכתב, כיון שאני רבי מאיר דמיקיים ביה (משלי ד', כ"ה) "ועפעפיך יישרו נגדך".

לכן "כל היגע בתלמודו בצנעה לא במהרה הוא משכח" (ירושלמי ברכות פ"ה ה"א), הכי הוא מוכיח שאינו לומד בשביל

שיראו אותו ויפרסמו אותו, ולכן הוא לומד לשם שמים, ולכן יש ברכה בלימודו.

נחזור אל דברי החקל יצחק שפתחנו בו בתחילת המאמר, שהמשכן עצמו מרמז למידת הדין וכלי המשכן למידת הרחמים. יש לפרש מדוע משה רבינו הוא זה שהקים את המשכן כמו שכותב רש"י בפרשת פקודי "ויביאו את המשכן": שלא היו יכולין להקימו, ולפי שלא עשה משה שום מלאכה במשכן, הניח לו הקדוש ברוך הוא הקמתו, שלא היה יכול להקימו שום אדם מחמת כובד הקרשים, שאין כח באדם לזקפן ומשה העמידו, אמר משה לפני הקדוש ברוך הוא: איך אפשר הקמתו על ידי אדם? אמר לו: עסוק אתה בידך, נראה כמקימו והוא נזקף וקם מאליו, וזהו שנאמר "הוקם המשכן" – הוקם מאליו. מדרש רבי תנחומא. עכ"ל.

הרי שהקב"ה רצה שהקמת המשכן תעשה דוקא על ידי משה רבינו, וטעם הדבר, שכתב האלשיך הקדוש (ורוממות אל על התהילים פרק ס"ז) לפרש את הכתוב (שם פסוק ב') "אלהים יחננו ויברכנו יאר פניו אתנו סלה", דכאשר הישועה באה לעם ישראל מצד מידת הרחמים, אין זה בוודאות שתהא התשועה לעולמים, שכן אם מידת הדין תקטרג שאינם ראויים לשכר זה, יחזור הדבר לקדמותו, משא"כ אם ראויים לישועה גם מצד מידת הדין, דאז היא ישועה עולמית. וזהו "אלהים יחננו ויברכנו" אזי "יאר פניו אתנו סלה", לעד ולעולמי עולמים. עכת"ד.

והנה משה רבינו לוי היה כמבואר בזבחים (קב). ולוי הוא בחינת מידת הדין כמבואר באזה"ק (פרשת תרומה דף קמג:) כמו כן היה מלך (ירושלמי סנהדרין פ"א ה"ג, ודלא כזבחים שם), ו"מלך במשפט יעמיד ארץ" ויש לומר, שרצה הקב"ה שמשה רבינו אשר הוא בחינת מידת הדין, יקים את המשכן, ואזי גם מידת הדין מסכמת לבניית המשכן, ותהא בנייתו לעולמים ולא יהא ניתן להחריבו.

כמו כן דוד המלך, הוא בחינת דין, שהיה מלך ואדמוני, לכן אין שולטת יד אומות במעשי ידיו. וזהו שאמרו בסוטה (ט): מאי דכתיב "רננו צדיקים בה' לישרים נאווה תהלה", אל תקרי נאווה תהלה אלא נווה תהלה. זה משה ודוד שלא שלטו שונאיהם במעשיהם, דוד דכתיב "טבעו בארץ שעריה". משה, דאמר מר: משנבנה מקדש ראשון נגזו אהל מועד קרשיו וברישיו ועמודיו ואדניו, היכא? אמר רב חסדא אמר אבימי תחת מחילות של היכל. ע"כ. וזהו שנאמר "וזאת הברכה אשר ברך משה איש האלהים", אלהים רומז למידת הדין, שברכותיו של משה רבינו אף מידת הדין מסכימה להם, ולכן קיימות לעולם.